

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. Каразіна

Шірінян Лада Василівна

УДК 336.368.03 (477)

**ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА
ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків-2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі фінансів і кредиту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Глушенко Алла Серафимівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
доцент кафедри фінансів і кредиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Наumenкова Світлана Валентинівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту;

кандидат економічних наук, професор
Гаманкова Ольга Олексіївна,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
докторант кафедри страхування.

Захист відбудеться " ____ " _____ 2007 року о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.051.01 Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (61002, м. Харків, вул. Мироносицька, 1, ауд. 2-12).

З дисертацією можна ознайомитися у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4.

Автореферат розісланий " ____ " _____ 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Соболев В. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах ринкових відносин підвищуються вимоги до фінансової стійкості страхової компанії. Тому пріоритетним стає не тільки облік грошових потоків компанії, але й комплексне дослідження її фінансово-економічного стану і фінансової стійкості. Фінансова стійкість – одна з найважливіших характеристик стану будь-якої організації та її поведінки щодо зовнішніх і внутрішніх змін.

Одне з актуальних завдань сьогодні – розробити сучасні методологічні підходи до визначення фінансової стійкості страхових компаній та запропонувати методику оцінки й аналізу фінансової стійкості, вимірювання факторних складових показників фінансової діяльності. Від правильності визначення факторів фінансової стійкості залежить точність визначення кількісних і якісних показників діяльності та безпосередньо фінансової стійкості страхових організацій.

Ступінь наукової розробленості проблеми. Аналіз і розробку питань розвитку страхування та окремих аспектів цієї наукової проблеми було здійснено такими українськими вченими, як В. Д. Базилевич, Н. М. Внукова, О. О. Гаманкова, А. С. Глущенко, О. Д. Заруба, В. А. Малько, С. В. Науменкова, С. С. Осадець, Т. А. Ротова. Належне місце в розробці процесів страхування та аналізу окремих аспектів проблеми надійності страхування займають роботи зарубіжних вчених Д. Бленда, А. А. Гвозденка, Дж. Кілбі, Р. Кілна, Дж. Мішеля, Л. А. Орланюк-Малицької, А. І. Рейтмана, В. А. Сухова, К. Е. Турбіної, Д. Хемптона, Д. Хервада, В. В. Шахова та ін. Але розробки цих авторів не дають можливості отримати повну картину щодо поведінки страхових компаній в умовах змінного ринкового середовища та їх фінансової стійкості. Також в Україні майже немає комплексних спеціальних досліджень, присвячених проблемам фінансової надійності страхової компанії та методам її підвищення.

В офіційних джерелах публікується інформація, яка ґрунтується на ранжуванні страхових компаній за загальним обсягом активів, величиною прибутку, оплаченим статутним фондом тощо. Але самі по собі розмір компанії або обсяг її діяльності не можуть слугувати належними індикаторами її надійності, що потребує створення більш змістовних аналітичних інструментів.

У сучасних умовах ринку кожен страховик України має право сам визначати тарифи і проводити самостійну цінову політику на ринку. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження складу і структури тарифної ставки та їхнього впливу на фінансову стійкість страховика в умовах конкуренції.

Останнім часом підвищуються вимоги щодо мінімального розміру статутного фонду для страхових компаній, проте це не дає можливості

повністю захистити громадян України від різних факторів ризику. Тому постає завдання дослідити статутний фонд як один із найголовніших показників фінансової надійності страхової компанії.

Таким чином, наукова та практична значимість указаних питань, їх недостатня теоретична розробка обумовили вибір теми дослідження та його логіку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах планової теми науково-дослідної роботи кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна "Дослідження впливу фінансово-кредитного механізму на розвиток суб'єктів господарювання" (№ держ. реєстрації 0104U008305).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є наукове обґрунтування теоретичних і методологічних засад фінансової стійкості та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансової стійкості та надійності страхових компаній України в сучасних умовах.

Реалізація поставленої мети визначила необхідність вирішення таких завдань:

- визначити особливості формування фінансових результатів діяльності страховика в сучасних умовах;
- дослідити економічну сутність понять „фінансова стійкість” і „фінансова надійність”;
- вивчити й узагальнити досвід забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності страхових компаній у зарубіжних країнах для його можливого застосування в Україні;
- систематизувати та обґрунтувати фактори, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній з метою визначення головних чинників впливу;
- дослідити вплив тарифної ставки в умовах ринкової конкуренції на фінансову стійкість страхової компанії для ризикових видів страхування (крім страхування на випадок смерті) та проаналізувати залежність тарифу від зміни його основних складових;
- розкрити вплив фінансової глобалізації як макроекономічного фактору впливу на страхування в Україні та обґрунтувати необхідність і напрями інтеграції вітчизняного страхового ринку в світовий;
- вивчити методи державного регулювання в частині визначення мінімального статутного капіталу як одного з найголовніших показників фінансового стану страхової компанії з метою розробки практичних рекомендацій і пропозицій щодо забезпечення фінансової надійності страхових компаній України;
- обґрунтувати необхідність впровадження незалежного рейтингу та розробити пропозиції зі створення аналітичних рейтинг-центрів для об'єктивної оцінки страховиків і покращення управління страховими

компаніями;

– розробити систему показників для здійснення рейтингу і провести комплекс розрахунків для рейтингової оцінки фінансової стійкості страхових компаній України.

Об’єктом дослідження є страхові компанії України, як суб’єкти підприємницької діяльності, пов’язаної із захистом майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків.

Предметом дослідження є фінансова стійкість і надійність страхових компаній та шляхи їх забезпечення.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становлять загальнонаукові методи пізнання, застосування яких дозволило отримати відповідні результати: методи теоретичного узагальнення і порівняння були використані для визначення понятійного апарату фінансової стійкості, уточнення та вдосконалення окремих понять; системний підхід – для вивчення економічних процесів на ринку страхування України, дослідження зарубіжного досвіду в галузі страхування і визначення факторних складових забезпечення фінансової стійкості страховика, графічний аналіз – для наочного відображення залежностей тарифної ставки від таких складових тарифу, як імовірність страхової події, кількість договорів страхування; наукова абстракція – для розробки геометричного опису різних типів залежностей показників діяльності страховика з метою узагальнення визначення фінансової надійності страховика; диференціальне обчислення і варіаційний принцип – для знаходження екстремальних точок залежності тарифної ставки; економіко-математичне моделювання – для розробки варіантів залежності фінансових результатів страховика від факторів фінансової стійкості; обґрунтування підходу до розробленого автором методу оптимізації формування статутного фонду страховиків України в сучасних умовах; статистичний аналіз – для дослідження функціонування ринку страхування в Україні та зіставлення фактичних даних звітного і попереднього років; рейтинг – для розробки рейтингової системи і використання рейтинг-оцінки фінансової стійкості страхових компаній України.

Інформаційну основу роботи становлять наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчі та нормативні акти України, що регулюють сферу страхування, матеріали Міністерства фінансів України, Державної податкової адміністрації України, Ліги страхових організацій України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг, офіційні статистичні публікації.

Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто здобувачем, полягає у тому, що:

вперше:

- обґрунтовано застосування „методу сходинок” для визначення вимог

до формування статутного капіталу страхових компаній України у залежності від виду страхової компанії, терміну її діяльності на ринку та ступеня її ризику замість встановлення єдиного мінімального розміру статутного капіталу згідно з чинним законодавством;

- уведено у науковий обіг поняття “фінансова надійність страхових компаній”, яке включає до себе фінансову стійкість, платоспроможність та відповідність показників діяльності страховика нормативним значенням;

- доведено необхідність комплексного підходу до рейтингової оцінки страхових компаній України на основі власної системи показників, яка базується на методах фінансово-економічного аналізу та складається з чотирьох груп показників, що розмежовані за фінансовим та страховим підходами щодо абсолютних показників діяльності, показників платоспроможності, ділової активності, фінансової стійкості;

удосконалено:

- визначення поняття „фінансова стійкість страховика”, яке полягає в здатності страховика не погіршувати значення фінансових показників діяльності при зміні факторів впливу, на базі якого розроблено класифікацію фінансових станів страхових компаній за ступенем стійкості з метою забезпечення єдиних принципів оцінки їх фінансово-економічного стану;

- систематизацію головних факторів впливу на фінансовий стан страхової компанії;

- визначення залежності тарифної ставки для ризикових видів страхування від ймовірності страхового випадку з урахуванням кількості договорів страхування та коефіцієнта гарантії безпеки внесків;

дістали подальшого розвитку:

- виявлення впливу зміни тарифної ставки на фінансову стійкість страховика і доведення того, що в умовах конкуренції необґрунтоване зниження тарифної ставки призводить до зменшення гарантій страхування, а саме: штучного заниження ймовірності страхового випадку і завищення кількості договорів страхування;

- методика оцінки платоспроможності страховика, яка враховує підвищення вимог з боку держави до фінансової стійкості страховика і розкриває шляхи її забезпечення;

- обґрунтування необхідності створення системи незалежних рейтингових центрів в Україні та розвитку взаємовідносин страхових компаній, рейтингових агентств, страхувальників, аудиторів і державних органів нагляду за страховою діяльністю на основі інтенсифікації руху фінансових та інформаційних потоків між ними з метою консолідації зусиль, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності страхових компаній.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю застосування отриманих

результатів і методик страховими компаніями та органами страхового нагляду, спеціалістами й експертами страхового ринку.

Висновки, пропозиції та розроблені рекомендації щодо державного регулювання в частині визначення мінімального статутного капіталу мають практичну значимість для вирішення завдань, пов'язаних із підвищенням ефективності страхових процесів, якісного розвитку страхового ринку України, і створюють підґрунтя для оптимізації державних вимог щодо мінімального обсягу статутного капіталу страховика.

Використання залежності страхового тарифу від зміни його основних складових можливе в практиці діяльності окремих страхових компаній України, які проводять страхування, наприклад, небезпечних об'єктів ракетно-космічної інфраструктури і цивільної відповідальності, де очікувана кількість договорів є малою, а імовірність страхової події є високою.

Розроблена автором методика рейтингової системи оцінки страхових компаній України й обґрунтована система функціонування рейтингового агентства, як ланки між суб'єктами ринку, дають змогу оптимізувати механізми функціонування та регуляції ринку страхових послуг і підвищити фінансову надійність страхування.

Окремі наукові положення, результати дослідження та пропозиції використовуються в навчальному процесі в Черкаському національному університеті ім. Б. Хмельницького при викладанні нормативних дисциплін „Страхування”, „Фінанси підприємств”, „Державне регулювання економіки” (довідка №1782/01-11 від 04.10.06). Висновки і рекомендації, які запропоновано в дисертаційній роботі, впроваджено в практику діяльності страхових компаній „Захист Життя” і „Лемма-Віте” (акти про впровадження від 16.10.2006 р. і 24.10.2006 р.) і слугують науковим підґрунтям для вдосконалення законодавства в галузі страхування (довідка Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг №8822/07-12 від 01.08.07).

Особистий внесок здобувача в роботи, які виконано у співавторстві, полягає у наступному: досліджено розвиток інформаційних технологій на страховому ринку України і запропоновано нові види надання страхових послуг за допомогою Інтернет [2]; проаналізовано тарифну ставку для ризикових видів страхування і обґрунтовано негативні наслідки заниження тарифу [3]; розкрито вплив фінансової глобалізації на страхову діяльність в Україні [4]; обґрунтовано підхід до визначення мінімального статутного фонду страховиків [5]; виконано систематизацію, розкрито зміст і сутність факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії [7].

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертації доповідались на III Міжнародній науково-практичній конференції “Перебудова економіки” (Черкаси, 2002), III Міжнародній науково-практичній конференції “Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного

зростання” (Луцьк, 2003), Міжнародних науково-практичних конференціях “Соціально-економічні наслідки ринкових перетворень в постсоціалістичних країнах (Черкаси, 2003 та 2005), Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансово-правові засади перспектив розвитку України” (Хмельницький, 2003), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми розвитку фінансової системи України та Криму” (Сімферополь, 2004), XI Міжнародній науково-практичній конференції “Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання” (Луцьк, 2005), XII Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави” (Луцьк, 2006), Міжнародній науково-практичній конференції «Развитие системы высшего и последипломного образования в сфере страхования и актуарных наук» (Харків, 2006), III Міжнародній науково-практичній конференції “Тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України” (Київ, 2006).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано в 19 наукових працях, з яких 12 – статті у фахових наукових виданнях і 7 – тези доповідей конференцій і семінарів. Загальний обсяг публікацій, що належить особисто автору, становить 6,5 друкованих аркушів.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів основного тексту, висновків, списку використаних джерел (216 найменувань) і додатків. Повний обсяг дисертації складає 232 сторінки, які включають 27 формул, 14 рисунків, 18 таблиць в основному тексті, 61 таблицю в додатках. Загальний обсяг додатків становить 44 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, його об’єкт, предмет і методологію. Наведено зв’язок між проведеними дослідженнями та науковими темами, програмами. Подано основні результати, здобуті в дисертаційній роботі, вказано на їхню наукову новизну та практичне значення.

У першому розділі «Теоретичні основи фінансової стійкості страхових компаній» на основі критичної оцінки наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених щодо економічного змісту фінансового результату діяльності страхової компанії та понять “фінансова стійкість”, “платоспроможність”, “ліквідність”, “надійність” відносно страхових компаній запропоновано власний підхід дисертанта до вирішення цих питань.

В науковій літературі існує неточність, розмитість у формулюванні терміну „фінансова стійкість”. Фінансова стійкість, зазвичай, визначається абсолютними значеннями коефіцієнтів – показників стану підприємства та

їхнім порівнянням із загальноприйнятими нормами. Визначені таким чином стани не показують того, що може бути зі страховою компанією, якщо буде змінено значення фактора впливу на фінансовий стан.

Неточність, що має місце у визначенні поняття фінансової стійкості, може бути подолана, якщо ввести коректне визначення і відповідну методику двоетапної оцінки фінансової стійкості.

Із цих позицій, запропоновано авторське формулювання поняття фінансової стійкості. Фінансова стійкість страхової компанії – це її здатність не погіршувати значення показників діяльності при зміні факторів впливу.

На першому етапі аналізу фінансової стійкості пропонується прийняти розподіл на “задовільні” і “незадовільні” стани за значеннями показників діяльності у порівнянні з нормативними. Тобто фінансовий стан на першому етапі характеризуватиметься шляхом визначення показників діяльності. А самі стійкі фінансові стани визначатимуться на другій стадії оцінки і мають характеризуватися здатністю покращувати (або принаймні не погіршувати) значення показників діяльності при зміні факторів впливу на фінансовий стан страхової компанії.

Розглянемо фінансовий стан страхової компанії за допомогою залежності показника діяльності K від фактора η : на осі абсцис ми визначимо фактор η , на осі ординат ми покажемо значення показника K . Наприклад, фактором може бути інфляція (таблиця 1), що коливається в межах від 1% до 10%. Показником K може бути показник рентабельності страхових операцій, який визначається як відношення чистого прибутку до страхових премій тощо.

Кожному показнику може відповідати нормативне значення. За критерій “задовільності” фінансового стану приймемо випадок рівності показника K нормативному значенню. Всі стани будуть задовільними, якщо $K > \text{нормативного значення}$, а незадовільними, якщо $K < \text{нормативного значення}$ (рисунок 1).

За вищенаведеним означенням отримаємо, що на рисунку 1 стан (1) відповідає нестійкому фінансовому стану, стани (2,3) характеризують фінансову стійкість. Для фінансово стійкої компанії, в результаті системи адекватного реагування, стан компанії повинен відновитися або покращитися.

Виявлено, що фінансова стійкість страховика, платоспроможність і ліквідність є частковими виявами його фінансової надійності.

Автор пропонує визначати фінансову надійність страхової компанії як такий стан фінансових ресурсів, при якому страхова компанія здатна як своєчасно виконувати взяті зобов'язання протягом всього терміну дії укладених договорів, мати задовільні показники діяльності, так і сприятливо реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів впливу.

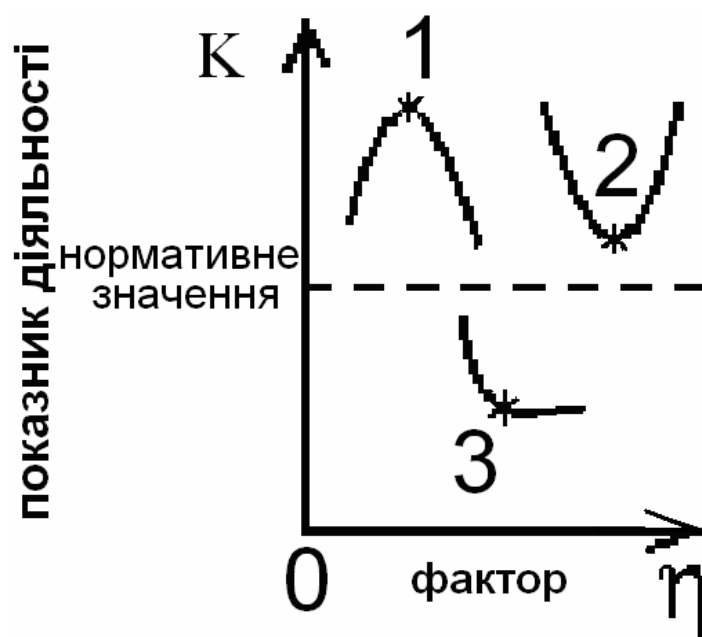

Рис. 1. Схематичне зображення різних видів залежності показника діяльності K страховика від фактору впливу η .

У роботі підкреслено, що важливим напрямом інтеграції України в світове страхове співтовариство залишається впровадження зарубіжного досвіду організації страхування та ефективного функціонування страхового ринку. Досліджено різноманітні підходи в країнах ЄС і США до оцінки фінансової стійкості та платоспроможності для їх можливого застосування в Україні. Наголошено, що унікальність перетворень, які відбуваються в Україні, не дає змоги прямого використання закордонних підходів і потребує розробки власних підходів.

У другому розділі «Фактори фінансової стійкості страхової компанії» здійснено комплексну оцінку факторів фінансової стійкості страхових компаній, проаналізовано вплив страхового тарифу на фінансову стійкість страхових компаній, що проводять ризикові види страхування, і досліджено вплив фінансової глобалізації на страхування в Україні.

На підставі проведеного аналізу констатується, що проблема шляхів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є багатофакторним завданням і вимагає комплексної оцінки. За авторською методикою систематизовано фактори фінансового стану страхової компанії, які суттєво впливають на фінансову стійкість, і здійснено упорядкування факторів за можливістю управління ними (таблиця 1).

Поділ факторів фінансової стійкості страховика на групи
за можливістю управління.

Внутрішні	Зовнішні	Змішані
якість страхового портфеля	кон'юнктура ринку	страхові резерви
склад і структура витрат, стратегія компанії стосовно витрат	інфляція, час, тривалість звітного періоду	статутний фонд, його розмір, структура і склад
склад і структура тарифної ставки		система перестрахування
гарантійні фонди страховика, участь у централізованих резервних фондах і добровільних фондах страхових гарантій		ступінь залучення страхової організації в інвестиційну діяльність
стратегія страхової організації стосовно чистого прибутку		мобільність компанії
маркетингова політика і менеджмент страхової компанії		оптимальна структура страхової організації

Аналіз тарифної ставки для ризикових видів страхування показав, що вона суттєво залежить від кількості договорів і швидкості зміни кількості договорів. Як відомо, нетто-тариф T_n складається з основної нетто-ставки T_o і ризикової надбавки T_p : $T_n = T_o + T_p$. Тарифна ставка залежить від вірогідності страхового випадку: $T_o(q) = q \cdot S_B / S = M / N \cdot S_B / S$. Тут N – загальна кількість договорів страхування, укладених за деякий період, M – кількість страхових випадків у N договорах, S – середня страхова сума за одним договором страхування, S_B – середнє відшкодування за однією страховою подією, q – імовірність страхової події. Визначено, що якщо кількість договорів невелика, то залежність тарифної ставки T_n від вірогідності страхової події виявляється не звичайною монотонно зростаючою лінією (рисунок 2, де $S_B/S=0.5$), а опуклою: спочатку зростає, а потім зменшується. Тобто виникає неадекватна ситуація, коли при великій вірогідності настання страхового випадку тариф має бути меншим.

Доведено, що якщо тариф визначений з помилкою (або штучно занижується страховиком), то ризикова надбавка T_p посилює цю погрішність. Проведено порівняння заниженого тарифу із звичайним. Як свідчить аналіз, це завищує ефективну кількість договорів, формально (а не реально) зменшує вірогідність страхової події, занижує гарантію безпеки розрахунків. Усе це призводить до нестачі ресурсів страховика і втрати фінансової стійкості. Такий аналіз дає змогу виявити причини незадовільного фінансового стану страховика.

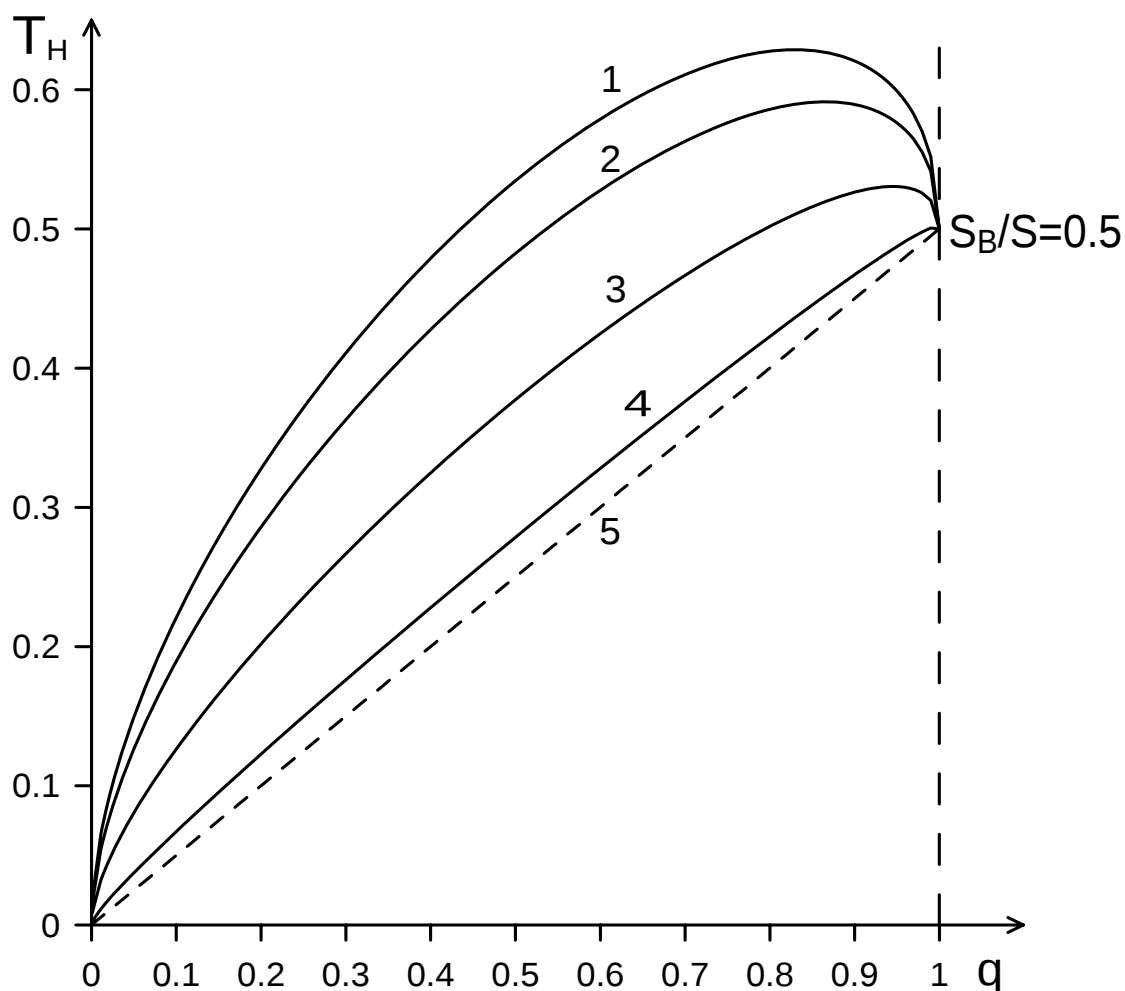

Рис. 2. Залежність тарифної ставки T_H від імовірності q страхового випадку для різної кількості договорів N і фіксованих інших параметрів: (1 – $N=10$, 2 – $N=15$, 3 – $N=50$, 4 – $N=1000$, 5 – $T_0(q)$).

У роботі показано, що в сучасних умовах одним із суттєвих зовнішніх макроекономічних факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії є фінансова глобалізація. Глобалізація приводить до появи нових форм надання страхових послуг за допомогою Інтернет, де всі операції оплати, підписання договору й одержання поліса можуть здійснюватися не відходячи від комп'ютера. У дисертації показано можливість появи принципово нових видів надання страхових послуг на ринку України: страхування власників персональних комп'ютерів, які користуються послугами фірм, що дають доступ в Інтернет; страхування власників мобільних телефонів, які користуються послугами фірм зв'язку; страхування інформаційних ризиків.

У третьому розділі «Напрямки підвищення фінансової стійкості страхових компаній України» запропоновано метод раціоналізації формування статутного фонду, доведено необхідність застосування незалежного рейтингу як механізму саморегуляції фінансової стійкості

страхових компаній, розроблено рейтинг-систему і виконано рейтинг-оцінку фінансової стійкості страхових компаній України.

Розмір страхового фонду вітчизняних страховиків, визначений Законом України „Про страхування”, встановлено в межах 1-1,5 млн. євро. Національні стандарти щодо розміру статутного капіталу не пов'язані з ризиками, які страховик приймає на страхування, і не враховують перспектив розвитку вітчизняного страхового ринку України в напрямі європейської інтеграції.

З огляду на це, для забезпечення фінансової надійності вітчизняних страховиків автором запропоновано новий принцип визначення розміру їх мінімального статутного фонду – пропорційно до ризику, виду діяльності та терміну дії компанії на ринку, де за відлік обрано межу євростандартів – 2 млн. євро. Обґрунтовано, що названа межа сприяє забезпеченню високого рівня фінансової надійності страховиків України, враховує перспективи розвитку вітчизняного страхового ринку та є необхідною умовою для інтеграції в ЄС.

Автор поділив добровільне страхування, а саме, страхування інше, ніж страхування життя, на 3 групи (рівні) за видами діяльності (таблиця 2). Групи розраховано з урахуванням математичного сподівання коефіцієнта збитковості страхових операцій за кожним видом діяльності: для особистого страхування – 0,4, страхування майна – 0,6, страхування відповідальності – 0,7.

Таблиця 2.

Розподіл на три групи (рівні) за видами діяльності страховика
відповідно до початкового розміру статутного фонду

Група (рівень)	Мінімальний розмір статутного фонду К		Дозволені види страхової діяльності в Україні
	Формула для К	Значення	
I	K_1	470590 євро	Особисте страхування
	K_2	705880 євро	Страхування майна
	K_3	823530 євро	Страхування відповідальності
II	K_1+K_2	1176470 євро	Особисте страхування. Страхування майна
	K_1+K_3	1294120 євро	Особисте страхування. Страхування відповідальності
	K_2+K_3	1529410 євро	Страхування майна. Страхування відповідальності
III	$K_1+K_2+K_3$	2 млн. євро	Всі види страхування (страхування майна, відповідальності, особисте)

Аргументовано новий підхід для визначення розміру мінімального статутного фонду страховика, коли величина статутного фонду є постійно

зростаючою в часі кожні 5 років і залежить від обраного страховиком виду діяльності (рисунок 3). Метою для страховика є рівень III, коли він може здійснювати всі три види діяльності (група III таблиці 2) в Україні і може проводити страхування ризикових видів страхування (крім страхування відповідальності) на рівні країн ЄС. Такий новий метод поступової капіталізації названо „методом сходинок”.

У роботі показано два варіанти застосування „методу сходинок”: 1) постійного росту; 2) вільної спеціалізації. Автор наголошує на першому варіанті методу сходинок, як на більш прийнятному. Він дасть змогу суттєво збільшити конкуренцію компаній на ринку, щоразу покращувати фінансову надійність страховика.

У роботі запропоновано співвідносити кількість договорів і загальну страхову суму за всіма договорами із розміром статутного капіталу.

Обґрунтовано, що фінансова стійкість, платоспроможність та інші характеристики фінансового стану, які побудовано на результатах діагностики з використанням фінансової звітності страхової компанії, мають бути доповнені її об'єктивною рейтинговою оцінкою.

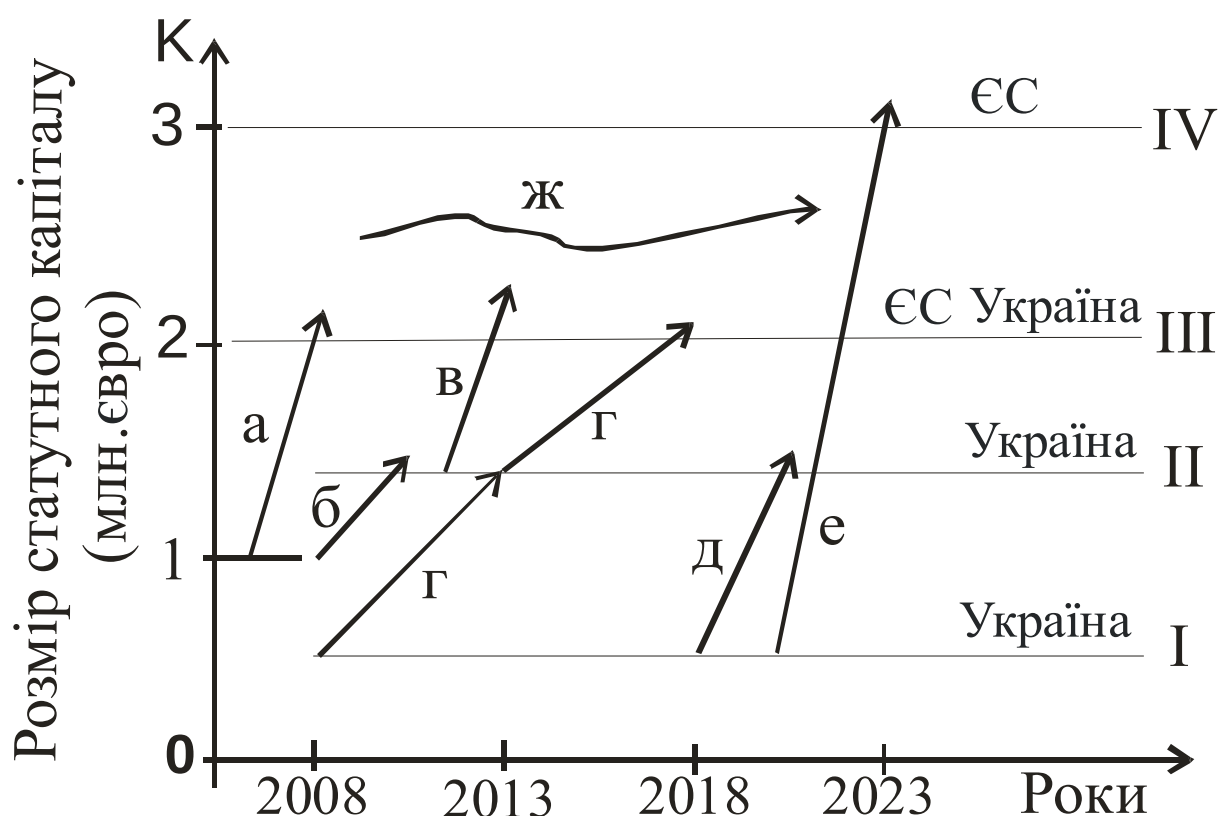

Рис. 3 Капіталізація страхових компаній України за „методом сходинок” – постійний ріст. Вектори показують страховиків, які збільшують свій статутний фонд до межі євростандартів протягом часу, що не перевищує 10 років.

У дисертації обґрунтовано авторську пропозицію щодо створення системи незалежних рейтингових центрів в Україні з урахуванням особливостей вітчизняного страхового ринку. Подано схему взаємовідносин між рейтинговим аналітичним центром, суб'єктами ринку й органами контролю на основі посилення руху фінансових та інформаційних потоків між ними.

Розроблено рейтинг-систему оцінювання страхових компаній України за авторською системою показників. Наведено результат рейтингового аналізу фінансової стійкості для страхових компаній України. Отриманий результат дає можливість порівнювати страхові компанії окремо за фінансовою діяльністю і за страховою діяльністю.

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано наукову задачу щодо розкриття економічного змісту фінансової стійкості страхових компаній та шляхів її забезпечення. Основними і найбільш важливими науковими та практичними результатами роботи є такі:

1. У сучасній економічній літературі існує неточність, розмитість у визначенні терміна „фінансова стійкість”. По-перше, фінансову стійкість розглядають як стан, по-друге, як адаптацію страхового підприємства до змін середовища. Проте, фінансова стійкість страховика має характеризуватися його здатністю сприятливо реагувати на зміну економічної кон'юнктури. Тому, автор вважає, що *фінансова стійкість страхової компанії* – це її здатність покращувати або не погіршувати значення показників діяльності при зміні факторів впливу. *Платоспроможність страховика* – його здатність розрахуватися за усіма зобов'язаннями (страховими і не страховими) в будь-який момент часу.

З цих позицій, *стійкий фінансовий стан страховика* – це інтегрований за показниками діяльності стан його фінансових ресурсів, при якому він здатний реагувати на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів впливу так, щоб показники діяльності не погіршувались.

2. Поняття „фінансова стійкість” як стан і „фінансова стійкість” як максимальна адаптація страховика до середовища, в якому він існує, поодиночі не дають повної картини фінансово-економічного стану компанії. Тому в роботі виведено узагальнене поняття, а саме – поняття фінансової надійності страхової компанії.

Фінансова надійність страховика – це такий стан фінансових ресурсів, при якому страховик здатний своєчасно виконувати всі взяті зобов'язання протягом всього терміну дії укладених договорів (тобто бути платоспроможним), мати задовільні показники діяльності, сприятливо реагувати на зміну зовнішніх і внутрішніх факторів фінансового стану (тобто

бути фінансово стійким).

3. Запропоновано проводити дослідження фінансової стійкості страхових компаній у два етапи. На першому етапі фінансово-економічного аналізу необхідно прийняти розподіл фінансових станів страхової компанії на “задовільні” і “незадовільні” щодо значень показників діяльності. На другому етапі аналізу оцінюється стійкість фінансового стану страхової організації, що має характеризуватися здатністю не погіршувати значення показників при зміні факторів.

4. Розв’язання проблеми забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є багатофакторним завданням. Вперше систематизовано фактори, що впливають на фінансовий стан страхової компанії та здійснено упорядкування факторів за можливістю управління: 1) статутний фонд, його розмір, структура та склад; 2) страхові резерви (достатні для майбутніх виплат); 3) система перестрахування; 4) ступінь залучення страхової організації в інвестиційну діяльність; 5) якість страхового портфеля (величина, стійкість і структура); 6) склад і структура тарифної ставки; 7) мобільність компанії (здатність швидко й адекватно реагувати); 8) оптимальна структура страхової організації; 9) склад і структура витрат, стратегія компанії стосовно витрат; 10) інфляція, час, тривалість звітного періоду; 11) стратегія страхової компанії стосовно чистого прибутку; 12) гарантійні фонди страховика, участь у централізованих резервних фондах і добровільних фондах страхових гарантій; 13) маркетингова політика та менеджмент страхової компанії; 14) кон'юнктура ринку.

5. Необґрунтоване заниження тарифу штучно завищує кількість договорів, зменшує вірогідність страхової події, занижує гарантію безпеки розрахунків. Усе це призводить до зменшення прибутку від страхової діяльності, погіршує такі показники діяльності, як рентабельність, прибутковість, і знижує фінансову стійкість страховика.

6. У сучасних умовах одним із суттєвих зовнішніх макроекономічних факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії є фінансова глобалізація світового ринку страхування. Страхова система України не може відокремитися від впливу процесів фінансової глобалізації, тому має адаптуватися до зовнішньоекономічної динаміки і тенденцій.

7. Для забезпечення фінансової надійності вітчизняних страховиків у дисертації запропоновано новий принцип визначення розміру мінімального статутного фонду – пропорційно до ризику, виду діяльності та терміну дії страховика на ринку. Аргументовано новий підхід („метод сходинок”) для визначення розміру мінімального статутного фонду страховика, коли величина статутного фонду є постійно зростаючою в часі (кожні 5 років), залежить від обраного страховиком виду діяльності і має досягти межі євростандартів 2 млн. євро. Рекомендовано співвідносити кількість договорів страхування і

загальну страхову суму прийнятих ризиків з розміром статутного капіталу.

8. Обґрунтовано авторську пропозицію щодо створення системи незалежних рейтингових центрів в Україні. Розкрито зміст взаємовідносин страхових компаній, рейтингових агентств та державних органів нагляду за страховою діяльністю. Оцінки рейтингових агентств забезпечуватимуть прозорість і прогнозованість страхового ринку, що, зі свого боку, впливатиме на ринкову стабільність страхових компаній.

9. Розроблено рейтингову систему оцінки страхових компаній України, побудовану не лише на абсолютних показниках діяльності вітчизняних страхових компаній, а й на порівняльних, відносних показниках. В основу цієї системи покладено шкалу оцінок, яка складається з 4 груп показників: 1) абсолютні показники діяльності; 2) показники платоспроможності; 3) показники ділової активності; 4) показники фінансової стійкості. Загальна кількість показників становить близько 90.

На основі отриманого рейтингу страховик може переглянути фінансово-інвестиційну і страхову діяльність з метою підвищення фінансової надійності. З огляду на це, рейтинг консолідує зусилля, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності страхових компаній.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Ширинян Л. В. Страхование в Украине: вчера, сегодня, завтра // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – № 534. – Х.: ХНУ, 2001. – С. 286-292.
2. Ширинян Л. В., Ширинян А. С. Развитие информационных технологий на страховом рынке Украины // Економіст. – 2002. – № 11. – С. 49 - 51.
3. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Вплив тарифу на фінансову стійкість страхових компаній // Фінанси України. – 2004. – № 4. – С.111-119.
4. Шірінян Л. В., Глущенко А. С. Вплив фінансової глобалізації на страхування в Україні // Економіка України. – 2004. – № 5. – С. 24-30.
5. Шірінян Л. В., Шірінян А. С. Про мінімальний статутний фонд невеликих страхових компаній // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С.134-142.
6. Шірінян Л. В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 9 – С. 70-80.
7. Шірінян Л. В., Глущенко А. С. Комплексна оцінка факторів фінансової стійкості страхових компаній // Економіка України. – 2005. – № 9. – С. 31-38.
8. Шірінян Л. В. Незалежний рейтинг ринку страхування в Україні // Фінанси України. – 2005. – №11. – С.118-125.

9. Шірінян Л. В. Метод раціоналізації формування статутного фонду страхових компаній України // Економіка України. – 2006. – № 11. – С.27-35.

10. Шірінян Л. В. Організація фінансів страхових компаній України в сучасних умовах // Регіональна Економіка. – 2006. – № 3. – С.18-25.

11. Шірінян Л. В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9 (75). – С.173-178.

12. Шірінян Л. В. Рейтингова система і рейтинг-оцінка фінансової стійкості страхових компаній України // Світ Фінансів. – 2007. – Вип. 2 (11). – С.152-163.

Тези доповідей:

13. Шірінян Л. В. Влияние глобализации на страхование в Украине как на элемент финансовой системы // Тези III Міжнародної науково-практичної конференції “Перебудова економіки” ЧДТУ, Черкаси, 2002. – С. 269-270.

14. Шірінян Л. В. Страховой рынок Украины в условиях финансовой глобализации // Тези III Міжнародної науково-практичної конференції “Реформування фінансово-кредитної системи і стимулювання економічного зростання” ВДУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк, 2003. – С. 113-114.

15. Шірінян Л. В. Особливості впливу динаміки тарифу на фінансову стійкість страхових компаній // Тези Міжнародної науково-практичної конференції “Фінансово-правові засади перспектив розвитку економіки України” ТУП, м. Хмельницький. – 2003. – С. 120-121.

16. Шірінян Л. В. Финансовая устойчивость страховых компаний как субъектов рыночной экономики. // Тези Міжнародної науково-практичної конференції “Соціально-економічні наслідки ринкових перетворень в постсоціалістичних країнах” ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, м. Черкаси. – 2003. – С. 140-142.

17. Шірінян Л. В. Мінімальний статутний фонд страхових компаній // Тези XI Міжнародної науково-практичної конференції „Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання”. ВДУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк. – 2005. – С. 319-321.

18. Шірінян Л. В. Незалежний рейтинг як дієздатний механізм саморегуляції страхового ринку в Україні // Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції „Соціально-економічні наслідки ринкових перетворень у постсоціалістичних країнах”. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, м. Черкаси, 2005. – С.76-78.

19. Шірінян Л. В. Оптимізація формування статутного фонду страхових компаній України за „методом сходинок” // Тези XII Міжнародної науково-практичної конференції “Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави” Волинський державний університет ім. Лесі Українки, м. Луцьк, 2006. – С. 299-301.

АНОТАЦІЯ

Шірінян Л. В. Фінансова стійкість страхових компаній та шляхи її забезпечення – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси, і кредит. – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Харків, 2007.

Обґрунтовано теоретичні та методологічні основи фінансової стійкості і розроблено практичний інструментарій забезпечення фінансової надійності страхових компаній України.

Систематизовано чинники, які впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Для ризикових видів страхування проаналізовано вплив тарифної ставки на фінансову стійкість страховика.

Запропоновано новий підхід для визначення вимог до формування статутного капіталу страхових компаній України у залежності від виду і терміну діяльності страхової компанії на ринку та ступеня її ризику.

Обґрунтовано необхідність створення системи незалежних рейтингових центрів в Україні, розроблено рейтинг-систему оцінки діяльності страхових компаній України і проведено рейтинг-оцінку фінансової стійкості страховиків.

Ключові слова: фінансова стійкість, платоспроможність, надійність страховика, тариф, статутний фонд, фактори, рейтинг-система.

АННОТАЦИЯ

Ширинян Л. В. Финансовая устойчивость страховых компаний и пути ее обеспечения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина, Харьков, 2007.

В диссертации исследованы страховые процессы, которые осуществляются в условиях рыночной экономики. В работе обоснованы теоретические и методические основы финансовой устойчивости и разработан практический инструментариум обеспечения финансовой надежности страховых компаний Украины в современных условиях.

В работе показано, что в экономической литературе существует неточность, размытость в определении термина „финансовая устойчивость”. Автор считает, что *финансовая устойчивость страховой компании* – это ее способность не ухудшать значения своих показателей деятельности при изменении факторов влияния. Применено геометрическое описание устойчивого финансового состояния страховщика. Предложено проводить исследование финансовой устойчивости страховых компаний в два этапа.

В диссертации дано авторское определение финансовой надежности.

Финансовая надежность страховщика – это такое состояние финансовых ресурсов страховщика, при котором он способен своевременно выполнять все взятые обязательства в течение всего срока действия заключенных договоров (то есть быть платежеспособным), иметь удовлетворительные показатели деятельности (соответствующим нормам) и быть финансово устойчивым.

На основе обобщения в работе впервые систематизированы факторы, которые влияют на финансовую устойчивость страховщика, и выполнено упорядочение факторов по степени управления.

Для рискованных видов страхования проанализировано влияние тарифной ставки на финансовую устойчивость страховщика. Анализ показал, что зависимость тарифной ставки от вероятности страхового события может быть немонотонной функцией с максимумом, что ограничивает применение классической формулы страхового тарифа для рискованных видов страхования. Получено, что необоснованное занижение тарифа приводит к уменьшению прибыли от страховой деятельности, ухудшает такие показатели деятельности как рентабельность, прибыльность и снижает финансовую устойчивость страховщика.

В диссертации предложен новый принцип определения минимального размера уставного фонда украинских страховщиков – пропорционально риску, виду деятельности и сроку действия компании на рынке. Аргументирован новый подход („метод ступенек”), когда величина уставного фонда является постоянно возрастающей во времени (каждые 5 лет), зависит от избранного страховщиком вида деятельности и должна достичь границы евростандартов – 2 млн. евро. Разработаны практические рекомендации относительно государственного регулирования платежеспособности страховых компаний Украины.

Обоснована необходимость создания системы независимых рейтинговых центров в Украине и раскрыто содержание взаимоотношений страховых компаний, рейтинговых агентств и государственных органов надзора за страховой деятельностью. Разработана рейтинг-система оценки деятельности страховых компаний Украины. В основу рейтинг-системы положена шкала оценок, которая состоит из 4 групп показателей: 1) абсолютные показатели деятельности; 2) показатели платежеспособности; 3) показатели деловой активности; 4) показатели финансовой устойчивости. Общее количество показателей составляет около 90 величин.

Проведена рейтинг-оценка финансовой устойчивости страховщиков и даны результаты показательного анализа для страховщиков Украины. Предложенная методика дает возможность сравнивать страховые компании как по результатам финансовой деятельности, так и по результатам страховой деятельности.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, платежеспособность, надежность страховщика, тариф, уставной фонд, факторы, рейтинг-система.

SUMMARY

Shirinyan L. V. Financial stability of an insurance company and the ways of its realizing. – Manuscript.

Dissertation for a Ph. D. degree in economical sciences, speciality 08.00.08. – currency, finance and credit. – Kharkov National University, named by V.N. Karazin, Kharkov, 2007.

The theoretical and methodological fundamentals of Ukraine insurance companies financial reliability are grounded and the corresponding practical recommendations are developed.

The factors, influencing the financial stability of insurance companies, have been systemized. The effect of the basic rate on financial stability of an insurance company in the risk types of insurance is analyzed.

The new approach for the determining of the minimal value of statutory fund depending on the activity category and time is offered.

The necessity of the independent rating centers system creation in Ukraine is grounded. The rating-system estimation of the Ukraine insurance companies activity is developed and the insurance companies corresponding rating-assessment of financial stability is calculated.

Keywords: financial stability, solvency, reliability of insurance company, insurance rate, statutory fund, factors, rating-system.

ШІРІНЯН ЛАДА ВАСИЛІВНА

**ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ТА
ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 2.11.2007, Формат 60×84/16. Гарнітура Таймс
Папір офсетний. Наклад 100 прим.
Умовн. друк. арк. 0,9. Замовлення №2224.

Виготовлено та віддруковано у видавничому відділі
Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького,
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 294 від 22.12.2000 р.

Адреса: 18031, м. Черкаси, бульв. Шевченка, 81, кім. 117
тел. (0472)-37-13-16, факс (0472) 37-22-33
e-mail: vydav@cdu.edu.ua, <http://www.cdu.edu.ua>